

Przesłanie Misia Uszatka

W 50. rocznicę śmierci Czesława Janczarskiego

Urodzony w 1911 r. w Hruszowicy na Wołyniu, zmarły w 1971 r. w Warszawie, Czesław Janczarski jest autorem ponad 70 książek dla dzieci, a także licznych przekładów z literatury rosyjskiej. Ponadto współpracował z wieloma czasopismami, zwłaszcza dla dzieci, np. „Słonkiem”, „Płomyczkiem”, „Iskierkami” i „Świerszczykiem”. Był także redaktorem naczelnym i jednym z autorów dwutygodnika „Miś” (od 1957 r. aż do śmierci), a także współpracownikiem Redakcji Poezji Polskiego Radia.

Nie tylko dla dzieci

Jego liczne i popularne książki dla dzieci można umownie podzielić na trzy grupy. Po pierwsze, są to utwory oryginalne o różnorodnej tematyce, m.in.: *Jak Wojtek został strażakiem* (1950), *Wspólna sprawa* (1950), *Przedszkole na kole* (1952), *Świerszczykowe nutki* (1957), *Kto w lesie mieszka* (1958), *Abe-cadło przyrodnicze* (1962), *Najpiękniejsze bajki* (1964), *Płynie Wisła, płynie...* (1973), *O czym szumi stary dąb* (1980), *Wiersze dla wnuków* (1988). Drugą grupę tworzą adaptacje znanych bajek magicznych (baśni), np. *Kopciuszek* (1957), *Domek z piernika* (1960), *Srebrnogrzywek* (1960), *Tygrys o Złotym Sercu* (1963), *Najpiękniejsze bajki* (1964). Natomiast do trzeciej grupy należą bajki i opowiadania o Misiu Uszatku, które przyniosły autorowi największą sławę: *Przygody i wędrówki Misia Uszatka* (1960), z (1964), *Bajki Misia Uszatka* (1967), *Zaczarowane kółko Misia Uszatka* (1970). Warto jeszcze wspomnieć, że Czesław Janczarski jest również autorem siedmiu, dziś raczej zapomnianych, tomików wierszy dla dorosłych – jako twórca związany z grupą poetycką Józefa Czechowicza, autentystami z kręgu „Okolicy Poetów”, a także współtwórcą grupy literackiej „Wołyń”.

Miś

Mimo że niedźwiadek, nazywany misiem, był już wcześniej bohaterem polskiej i zachodniej literatury dla dzieci (m.in. *Bohaterki Miś* B. Ostrowskiej, 1919; *Kubuś Puchatek* A. A. Milne'a, 1926), to dzięki wrażliwości i humorowi Janczarskiego, a także urokliwym ilustracjom Zbigniewa Rychlickiego i oryginalnej adaptacji serialowej SE-MA-FOR-a zyskał ogromną popularność wśród dzieci wielu krajów.

Najpierw mali odbiorcy poznawali przygody Uszatka na łamach tygodnika „Miś”, a dopiero później – w formie pięciu książek i serialu. Poeta umiał trafić do serc dzieci, co potwierdzają wysokie nakłady jego książek oraz liczne świadectwa i spotkania autorskie. Być może kluczem do tego sukcesu były ukazane w historiach: wrażliwość na wszystkie stworzenia, ciekawość

świata, naiwność i prostoduszność, subtelny humor oraz umiejętność wyciągania wniosków z własnych i cudzych doświadczeń.

„Słonko świeci dla wszystkich”

Miś Uszatek umie nadać sens każdemu wydarzeniu, np. gdy jego uszko oklapło, stwierdził: „Teraz, jak bajka wpadnie mi jednym uchem, to nie ucieknie drugim, bo ją to oklapnięte zatrzyma” (*W sklepie z zabawkami*). Bohater Janczarskiego nigdy nie przechodzi obojętnie wobec tych, którzy potrzebują pomocy. Nawet kiedy jedzie z przyjaciółmi na wycieczkę, a przy drodze spotyka płaczącego zajączka, zabiera go ze sobą i pomaga znaleźć mamę (*Jedziemy na wycieczkę*).

W świecie Misia Uszatka grzeczność jest na porządku dziennym. Oto np. pies podróżujący autostopem, po przedstawieniu się głównym bohaterem, zwraca się do nich słowami: „Czy mogę skorzystać z waszej uprzejmości? Czy możecie mnie podwieźć?” (*Autostop*). Nie oznacza to, że wszyscy zawsze zachowują się idealnie. Wprost przeciwnie: z różnych opowieści dowiadujemy się, że Uszatek jest łakomczuchem, ponadto bywa leniwy, rozkojarzony i niecierpliwy, a nawet kiedyś chciał dać chłopcu klapsa (jednak nigdy tego nie zrobił). Miś jest bardzo ciekawy świata i nie obawia się go, choć czuje respekt, np. wobec króla puszczy: „Sympatyczny jest żubr – pomyślał Uszatek. – Dobrze jednak, że został już daleko. Ciarki biegały mi po grzbiecie, gdy patrzyłem na tego olbrzyma” (*Żubr z Puszczy Białowieskiej*). Uszatek wciąż poznaje świat – ten bliski i coraz dalszy. Często marzy i śni o kolejnych wędrówkach: „Pójdę jeszcze kiedyś na daleką wędrówkę” – nieraz myśli sobie przed snem. Misiowi zdarza się też śpiewać, choćby taką prostą i zarazem bardzo wymowną piosenkę z mocnym przekazem: „Słonko świeci dla wszystkich: / dla dużych i małych, / dla śniadych, piegawatych / dla czarnych i białych. [...] Słonko świeci i grzeje, / i rozprasza cienie. / Jakże jasne i ciepłe / są jego promienie” (*Piosenka Misia Uszatka*). Niedźwiadek poznaje siebie i świat, wyciągając wnioski, którymi dzieli się z innymi postaciami. Oto jedna z takich złotych myśli kierowanych do dzieci. Czy na pewno tylko do dzieci? „Czasem prawdziwe zdarzenie – konstatuje Uszatek – podobne jest do bajki. Za to w każdej bajce jest zawsze trochę prawdy” (*Pierwsza bajka Misia Uszatka*).

Przesłanie opowieści o Misiu Uszatku jest głęboko humanistyczne, a można jest streścić w kilku słowach: otwartość na otaczający świat. Jakże to piękne i potrzebne, zwłaszcza dziś.

MARCIN LUTOMIERSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

PLATFORMA WYMIANY NAUKOWEJ PAU

PAUza Akademicka – www.pauza.krakow.pl – tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności i środowiska naukowego.

Rada Redakcyjna: Magdalena Bajer, Andrzej Białas, Janusz Limon, Ewa Lipska, Stanisław Rodziński, Piotr Sztompka, Marta Wyka, Jakub Zakrzewski.

Redakcja: Andrzej Białas – redaktor naczelny; Andrzej Borowski, Andrzej M. Kobos, Piotr Malecki, Marian Nowy – redaktorzy; Adam Korpak, Krzysztof Skórczewski – grafika; Ryszard Otręba – „Galeria PAUzy”; Anna Michalewicz – dyrektor administracyjny; Witold Brzoskowski, Monika Mentel – fotokład; Wydawnictwo PAU – konsultacje.

Adres do korespondencji: Polska Akademia Umiejętności, 31–016 Kraków, ul. Sławkowska 17; e-mail: pauza@pau.krakow.pl

Oczekujemy na artykuły do 6 000 znaków (ze spacjami) i ilustracje w formacie JPEG o rozdzielczości 300 dpi.